

Zorunlu göç ve çocuk ruh sağlığına etkileri

Effects of forced migration on child mental health

Sevcan Karakoç Demirkaya¹

¹Doç. Dr., Klinik Psikiyatri Dergisi Editörü
İstanbul Gelişim Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-2778-9174>

İnsanlığın ilk varoluşundan bu yana var olan göç olgusu, göçebe kültürden yerleşik kültüre geçildikten sonra da insanlık için önemli ve yaşamı belirleyen bir olgu olmayı sürdürmüştür. Göçler, hayatlarını yitirme ve varoluşunu tehlikeye düşürme riskine rağmen varolabilme adına bireysel ya da kitlesel olarak yürütülen bir eylem olarak kimi zaman siyasal, kimi zaman ekonomik kimi zamanda kültürel nedenlerle gerçekleşmektedir (1). Ancak her göçün travmatik etkisi değişebilir. Önceleri gelişim amaçlı kısıtlı kaynaklardan geniş kaynaklara erişmek amaçlı tercih edilen göç günümüzde özellikle zorunlu göç, onarılması son derece güç yaralar açmaktadır. İster rızası olsun ister olmasın anayurdundan kopmuş olmak, bağlanma ve güven duygusunu sarsar.

“Göçmenlik”, kişi hangi yaşta göçü gerçekleştirmiş olursa olsun, bireyin ömür boyu taşıyacağı ayrı bir kimliktir. Göçmen bireylerin ruhsal olarak olumsuz etkilendiği, en zedelenir grupların ise kadınlar ve çocuklardan oluştuğu bilinmektedir. Çocuklar ise henüz oluşmamış kimlik yapıları, nörogenezin devamlılığı ve temel bağlanma ve güven ile ilgili konularda daha örselenmeye yatkın oldukları için şüphesiz en hassas gruptur. Özellikle çocukların da rızası istemli göçte bile sorulmadığı için durumu daha da komplike hale getirir (2).

Göçün göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası şeklinde üç ayrı aşamada farklı etkileri bulunur. Şimdi savaş nedeniyle kaçan aileler ve çocuklarının olduğu günlerde, göç öncesi durumda aileler zaten zor durumdaydı. Umutsuzluk ve çaresizlik, tehdit altında yaşamak, günlük rutinlerinden ve alışkanlıklarından kopmak göç öncesi dönemde özellikle hassas grup olan çocuklar üzerinde zaten büyük bir etkiye sahiptir. Ancak son zamanlarda

yaşanan göç sırasındaki olaylar ise bu çocuklar üzerindeki ruhsal yükü daha da artırmıştır.

Göç sırasında bir ülke sınırından geçerken bireylerin kendilerine ve aile üyelerine yönelik saldırılar, başka tehlikelerle karşılaşmaları ve gözlerinin önünde gerçekleşen olaylar bu çocukların göç sonrası da ciddi ruhsal destek almalarını gerektirecek durumlar yaratmaktadır. Bu çocuklar göç yolundan fiziksel olarak hasarsız çıksalar da “geride kalan” olma, “göçmen olma”nın etkilerini ömür boyu taşıyacaklardır. Anayurdundan ayrılmanın yasına hele ki ebeveyn ve diğer sevdiklerinin kaybı da eklenince yas süreci patolojik olarak seyredilebilecektir. Bu da geride kalan olarak yeni kurulan düzene ve göç edilen bölgeye uyumu zorlaştıracaktır.

Aileleri ile birlikte ya da tek başına göç etmek zorunda kalan çocuklar, hem istekleri dışında hareket ettirildikleri için yani göç kararında etkili olmamaları nedeniyle hem de gelişim çağında olup henüz kimlik yapılarını geliştirmedikleri için en çok etkilenen gruptur. Pek çok çalışmada göçmen çocuklarda arkadaş ilişkilerinde sorunlar, hiperaktivite ve davranış bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, düşük benlik saygısı, uyum sorunları, düşük yaşam doyumu ve akademik başarısızlık, madde bağımlılığı, suça ve şiddete eğilim, uygunsuz cinsel davranışlar ve iş hayatında zorluklar, zorbalığa uğrama ve aynı şekilde zorbalık yapma daha fazla bildirilmiştir (4). Göç yaşamış ailedeki çocuk en çok ailesinin ruhsal durumu ve onların uyumundan etkilenir. Ebeveyn kaybı veya ayrılığının yaşanıp yaşanmaması, ebeveynlerin eğitim seviyesi, göçle ilişkili ekonomik ve siyasal etmenler ve çocuğun yaşı çocuk üzerindeki belirleyici etmendir.

(*Klinik Psikiyatri* 2020;23:5-6)

DOI: 10.5505/kpd.2020.39206

Makalenin geliş tarihi: 04.03.2020, Yayına kabul tarihi: 05.03.2020

Çocuğun hangi gelişim seviyesinde olduğu önemlidir. Özellikle güven ilişkisi tamamlanmış birincil sosyalleşme sürecini daha tamamlayamamış ve beyin gelişimin oldukça esnek olduğu hassas dönemdeki okul öncesi çocuklar (1-5 yaş) kolay asimile olsalar da göç sonrası yeni kimlik oluşturmada ve güvende hissetmekte zorluk yaşıyorlar. Okul çağı çocukları ve ergenlik dönemdekilerin ise kolay asimile olmadıkları ancak anayurda dönmek istedikleri ve özellikle dil öğrenme ve dili geliştirmede sorun yaşadıkları, bu nedenle gittikleri ülkede hep “öteki” oldukları bildirilmiştir. Göçün nedenine bağlı olarak aileyi suçlama, suça ve terör eylemlerine karışma, öğ alma duygusu gibi sorunlar da sık görülmektedir. Entegre olup okula gittiklerinde daha fazla dil sorunu ve akademik başarısızlık ve entellektüel yetiyitimi tanısını daha çok aldıkları, okul başarısının az olduğu bildirilmiştir (4).

Göç öncesi ruhsal hazırlık ve veda süreci iyi yönetilememişken; göç sırasında yaşanan travmatik olaylar ciddi psikolojik sorunların gelişmesine neden olmaktadır. En azından göç sonrası uyumun ve ruhsal rehabilitasyonun düzgün yapılması gerekmektedir. Özellikle uzun dönem ruh sağlığı üzerine etkileri ile ilgili çalışmalara ve direnç (rezilyans)

diye tanımladığımız çocukta esneklik ve toparlanabilirlik becerisi üzerinde etkili etmenlerinin ayrıntılı incelenmesine bilimsel açıdan ihtiyaç duyulmaktadır (5).

Göçler, özellikle dış göçler karşısında sosyal bütünleşme düzeyinin artırılmasına yönelik akılcı politikaların geliştirilmesi çok önemlidir. Devletler, hükümetler göç olayları karşısında gerekli planları yapmak (barınma, eğitim ve sağlık başta olmak üzere) ayrıca kendi toplumuna yansıtacak olumsuzlukları (suç olayları, nüfus yoğunluğu, ayrımcılık gibi) en aza indirgeyecek önlemleri almalıdır (2,5). Göç olgusu her türlü ruhsal bozukluklar için ciddi bir risk etmenidir. Bu bağlamda ruh sağlığı alanında çalışanların, özellikle resmi sağlık otoritesinin bireylere yönelik psikososyal destek ve psikolojik iyi oluş ve uyumunu artırıcı önlemleri alması ve hizmetleri sağlaması son derece önemli ve gereklidir.

Yazışma adresi: Doç. Dr. Sevcan Karakoç Demirkaya, İstanbul Gelişim Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
drsevcankarakoc@yahoo.com

KAYNAKLAR

1. Solgun C, Durat G. Göç ve ruh sağlığı. *Journal of Human Rhythm* 2017;3:137-144.
2. Akıncı B, Nergiz A, Gedik E. Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları dergisi*,2015;;58-83.
3. Coll CG, Magnuson K. The psychological experience of immigration: A developmental perspective. In *The new immigration* (Ed.Suarez-Orozco et al.) 2012; 119-148. Routledge.
4. Alivernini F, Cavicchiolo E, Manganelli S, Chirico A, Lucidi F. Students' psychological well-being and its multilevel relationship with immigrant background, gender, socioeconomic status, achievement, and class size. *School Effectiveness and School Improvement*, 2019;1-20.
5. Philippe Bourbeau. Migration, Resilience and Security: Responses to New Inflows of Asylum Seekers and Migrants, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 2015; 41:12, 1958-1977, DOI: 10.1080/1369183X.2015.1047331.